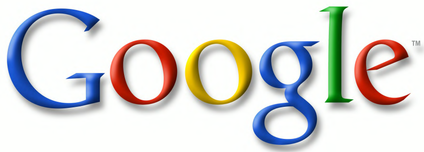
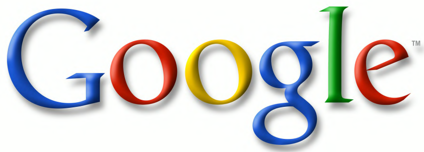

Google

Druk van N. Reuvecamp.

EEN BLIK

OP

IETS VAN NATIONAAL BELANG

— EEN HANDVOL OP- EN AANMERKINGEN MET
BETREKKING TOT HET

„ONTWERP DER SPELLING

VOOR HET AANSTAANDE

NEDERLANDSCH WOORDENBOEK" —.

— *Nicht [illegible] werden!* —
F. LEWALD.

DEVENTER,
N. REUVECAMP.
1863.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817

Didymus

EEN BLIK

OP

IETS VAN NATIONAAL BELANG

— EEN HANDVOL OP- EN AANMERKINGEN MET BETREKKING
TOT HET

„ONTWERP DER SPELLING

VOOR HET AANSTAANDE

NEDERLANDSCH WOORDENBOEK" —.

— *Nicht müde werden!* —
F. LEWALD.

DEVENTER,
N. REUVECAMP.
1863.

TAAL EN SCHRIFT.

In rhythmiesch bladgezuizel, in trillend klokmetaal,
In zang van vrolijk mugjen, en teedren nachtegaal,
In den — aan welklank armer, doch zelfbewuster — schreeuw
Van opgeschrikten kondor of aangetergden leeuw,
In 't zoet naïef gestamel van 't frisch ontluikend wicht,
Wanneer het, blijd-verwonderd, op speelgoed de oogjes richt;
In 't haastig stemgefluister der lieve jonge bruid:
In alles klinkt een innigst, — spreekt zich het innigst uit.

Gij levenswarme klanken, gij wondre spraak, gij Taal
(Hoog-zinrijke uchtendspranken, neen: godlijke etherstraal!)
Gij — slaakt des geestes boeien, gunt hoofd en boezem *adm;*
Door uw bemidling vloeien eerst ziel met ziele saam',
En voelt — (ten winst van wijsheid, van nutte en ware vreugd!) —
Zich veelervaren Grijsheid geknoopt aan kracht der Jeugd.

Maar — bloeisels der gedachten van eeuwen her en nu,
Wat ándre Macht nog is het, die *u* elkander huw';
Die 't prille Heden vruchtbaar met ver Voorleden paar',
En onverderfbare oogsten nieuw oplegg' jaar-aan-jaar? —
Gij zijt dat, Tooverteekens der rappe vleugelschacht;
Gij zijt het, door wie de Oudheid stijgt uit der graven nacht,
In wie de onzichtbre geest zich — ver-*beeldt* van 't vluchtig woord,
In wie de mensch verbroedert met alle tijd' en oord',
En in wie 't gandsche menschdom — (één stam met blom en blad) —
Ten enkel — eeuwig — wezen zich samen ziet gevat!

Bij het naderen van den tijd, waarop de Redaktie van wat we betiteld zien als „*Nederlandsch Woordenboek*", een aanvang hoopt te kunnen maken met de uitgave van dat groote werk, heeft zij zich verplicht geacht, vooraf naauwkeurig het spellingstelsel te bepalen, dat in het Woordenboek zal worden gevolgd. — Van verschillende zijden reeds mocht de Redaktie bedenkingen vernemen; maar ook verder houdt zij zich „dringend aanbevolen voor al de aanmerkingen, die men haar in het openbaar of schriftelijk zal willen mededeelen". Ze verklaart daarbij, dat het haar ernstig streven zal zijn, alles rijpelijk te onderzoeken en te trachten naar de waarheid-alleen: — eene verklaring, die, vooral ook met het oog op den invloed, welken het Woordenboek zal uitoefenen, grootelijks te waardeeren valt.

Hoofdzakelijk naar aanleiding van dit een-en-ander — en zulks overeenkomstig de zoozeer nadrukkelijke uitnoodiging der Redaktie — wenschen we eenige opmerkingen (die wel geenszins altoos met tegenwerpingen als eensbeteekenend willen worden beschouwd) in overweging te geven; met voorbijgang van vraagpunten, wier bespreken genoegzaam zonder gevolg zou blijven. Zoo willen we niet treden in bespiegelingen omtrent den aard van den fluks genoemden *invloed;* noch ons ophouden bij de vraag, of eenparigheid van spelling een volstrekt wenschelijk iets mag heeten; noch zelfs ons inlaten met een beschouwing der dubbele-vokaalspelling uit algemeen-en-bijzonder oogpunt. Ook al

moet tegen die spelling een *Carthaginem delendam esse* worden uitgesproken, zulks zou hier minder dan ergens baten; naardien de Redaktie (en wie zal 't in haar miskeuren?) begrijpt, „het bestaande niet te mogen afbreken „en geene groote veranderingen, maar alleen verbeteringen „in de toepassing van erkende regels te moeten voor-„stellen."

De Redaktie nu wil „het spellen overeenkomstig den „oorsprong der *e's* en *o's* tot de stamlettergrepen beper-„ken" — [waarbij echter *begeren* wel niet naar de rubriek der uitzonderingen mag worden verwezen] — „maar wenscht „ten opzichte van de achtervoegsels naar den klemtoon te „werk te gaan. Volgens dit beginsel acht zij, dat de „achtervoegsels, die òf steeds òf *somtijds* den vollen klem-„toon hebben, met een dubbele vokaal behooren geschreven „te worden...."

— *Somtijds?* —

Alzoo dan zal, met opzicht tot enkele en dubbele *o*, een b. v. beginsellosse, *beginselloze* spelling niet te onderkennen zijn van een *beginsellóoze* spelling, d. i. van zoodanig een spelling, bij welke het zich losmaken van beginselen als 't ware éenig beginsel is: beginsel, dat, de andere beginselen overstemmend, overschreeuwend, als karakteristiek moment, als eigentlijk zwaartepunt op den voorgrond en in 't volle licht treedt. Neen, al zij het ook als met profetischen vinger aan-te-wijzen, dat zulk een netdenkend onderscheiden al minder-en-minder in de uitspraak zich zal willen laten hooren, zoo is het toch evenzeer aan-te-toonen, dat minstens het óog er gevoelig voor kan blijven. Gewis! — en daarom niet, ter generalizeering van een spelregel en dus uit een soort van stelselzuchtigheid, kunstmatig het zegevieren eener min zinrijke uitspraak vervroegd! —

De Redaktie schrijft *heir* en (op gevaar af, dat de uitspraak daaronder komt te lijden, nu zóo bij uitzondering

ei en *oi* zullen worden gebezigd) oi*r* = fr. *hoir*. — Niet kwaad geplaatst ware, dunkt mij, *oi* in *doir*, al ware 't ook maar alleenlijk omdat tegenwoordig een *dojer* of *dooier* wél, maar niet meer een *doder* van bekendheid is bij 't algemeen. Een *ei* aan-te-wenden in *beer*, waar men dit onderscheiden wilde van 't woord *beer* in den zin van *contrefort* zou, als schijnende zulks te wijzen op verschil in uitspraak, aan eenige bedenkelijkheid kunnen onderhevig zijn. Een andere vraag is, of men — met het oog op *soever*ein (en 't oudere *k*ei*rl*, enz., waarin de *i*- of *j*-klank den vereischten toon aan de *e* moest helpen geven) — in *milit*air niet een *ei* zou mogen aanbrengen; doch houdt men dat woord alsdan naast *famili*aar, dan wordt de wenschelijkheid eener *ei* meer-en-meer twijfelachtig. — De schrijfwijze *wereld*, ze moge de verarming aan klankverscheidenheid helpen bevorderen, heeft zeer veel vóor zich. —

De Redaktie ziet gaarne bijdragen tot duidelijkheid, zoo gaarne zelfs, dat ze *Cicero's* boven *Ciceroos* voortrekt. Welnu, dit zeker gaat-aan, hoewel 't noodelozer onregelmatigheid is, dan dat er door haar wierd geschreven o. m. *Juni', logi'sch, synony'm, stereoty'p, apocry'ph, photogra'ph en ly'r.* Doch in *Hermines*, in *Bruinings* (waar 't genitief van *Bruining* is) een weglatingsteeken te stellen, kan niet rationeeler zijn, dan — om maar iets te noemen — *schoolmeester's* te schrijven. Er is immers geen tittel of jota weggelaten? Trouwens, *Bruinings* (als genitief van *Bruining*) onderscheidt zich buitendien kennelijk genoeg van *Bruinings'* (genitief van *Bruinings*), in welk laatste woord inderdaad een letter onderdrukt is, t. w. een tweede *s*. Zelfs in *Almacht Gods* (alwaar een uitlatingsteekentje niet absoluut misplaatst zou kunnen heeten) is zulk een teekentje volal onnoodig; ja, 't zou zelfs *God's* als *Godes* kunnen doen uitspreken. Immers, sommige gedichten van goeden roep vertoonen *vad'ren*, uit-te-spreken als *vaadren*. Op bl. 39 van 't Ontwerp lezen we zelfs *Nedrig;* 't geen echter wel een voorbijgeziene

misstelling zal zijn (*). Ook *sinaasappel* (voor *'sina's-appel*) spelt de Redaktie; doch dit mag verdediging vinden — wel niet in zooverre 't woord, als zijnde toch reeds verminkt, zou behooren nu nog verder onkenbaar gemaakt te worden (blz. 58); maar — op grond van 't evenzeer gebruikelijke *appelsina* (hd. *Apfelsine*), 't geen, nl. in 't énkelvoud, wel nooit *appel'sina's* luidt.

De Redaktie is over 't algemeen ekonomiesch met zinteekentjes — niet echter met akcenten. Haar *áá*, *éé*, *óó* is, *ni fallor*, niet ongeschikt om uit-te-lokken tot een geeuwziek rekken der vokaal, en met haar *hoogepriéster* van pag. 49 en haar *Zefiér* van pag. 76 is 't al niet beter gesteld. (Onwillekeurig vraagt men zich af, hoe 't zijn zou, indien ook eens het *trema* alzoo verdubbeling onderging!)

Gaven we straks reeds van ter zijde te kennen, dat we *log*iesch boven 't *logisch* der Redaktie verkieslijk achten, we willen thands, 't oog van den lezer vestigend op *aanhankel*ij*k* en *liefder*ij*k*, kort en bondig de onhoudbaarheid van de schrijfwijze *log*i*sch* trachten in 't licht te stellen. *Aanhankel*ij*k* en *liefder*ij*k* heeft — ofschoon de *ij* in die woorden voor 't oor kort is, ja zeer kort, kort bij uitnemendheid — een lange *i*. 't Klinkt als stond er te lezen *aanhankelyk*, *liefderyk*, en toch heeft het *ij*, dat is *ii* of *ie*. Maar hoeveel te minder dan nog kan *log*iesch met een korte *i* toe, niet waar?. (En dat een *ie* aan kortheid van klank en gemis van klemtoon niet deert, moge voorts ook nog *tral*ie*tje* toonen.)

Blijkens § 77 mag *doz*ij*n* zijn *ij* nu blijven behouden. — Herinner ik me wél, dan is door twee voorstanders van de *ei* in dat woord ook een ei*selijk*, voor ij*selijk*, in bescher-

(*) In geen geval zou men b. v. *redlijk* voor *reedlijk* mogen schrijven; – vermits geen lettergreep ten onzent met *dl* aanvangt. Juist daarom is in *godlijk* en *midlijk* een enkele *d* toereikend. (*Nedrig* daarentegen *kan* leiden tot een valsche uitspraak.) — Een misstelling almede schijnt *Japanneezen*, op bl. 21. —

ming genomen; ja zelfs door een uitstekend kunstoefenaar is dat geschied. Toch ligt *eiselijk* te ver buiten het taalbewustzijn van 't algemeen, dan dat het anders dan als konventioneel vastgesteld gedachte-merk zou kunnen dienst doen. 't Is verre van zaakschilderend: het veraanschouwelijkt niet, maar breekt het natuurlijke ideën-verband, hetwelk tusschen *ijs* en *ijzen* eenerzijds, met *rillen* en *verkillen* anderzijds, voorhanden is. (Bovendien nog zal 't lezend publiek in *eiselijk* allicht iets „oogkwetsends" vinden.)

Overstappende alsnu op het gebied der „Medeklinkers" zien we ons de wel eenigszins epineuze vraag voor de voeten gelegd, of de *d* in *i* of *j* verandert. Ik herinner me hier, hoe MEZZOFANTI — *acutius quam verius* — voor de *j* zich verklaarde, doch wil, de kwestie latende liggen, maar regelrecht afgaan op het *baayen* der Redaktie. — De Redaktie namelijk wil in *baaijen*, enz. de *ij* niet door een *i*, maar door een *y* zien vervangen: — en zulks, naar 't schijnt, ondanks haar gedachtig-zijn aan de analogie, die namelijk „wil, dat een onverbogen woord den medeklinker, die in „den verbogen toestand de volgende lettergreep begint, tot „sluitletter zal hebben: b. v. dat *kwaad* eindigen zal op de „*d* van *kwa-de*, en zoo ook *plaag*, *vrouw*, enz. op de *g* en „*w*, waarmede de tweede lettergreep van *pla-gen* en *vrou-wen* „aanvangen. Tegen dezen regel wordt gezondigd door *baai*, „*rei*, *boei*, enz."; de analogie — (en nogmaals keer ik der Redaktie eigen woorden, ten minste in substantie, tegen haar-zelve) — zou eischen *baay*, *boey*, omdat bij de Redaktie deze woorden in het meerv. tot *baayen*, *reyen*, *boeyen* worden. „Deze en dergelijke woorden, die eindigen op eenen twee-„klank, waarin *i* de laatste klinker is, worden nu stilzwijgend „als uitzonderingen beschouwd." Die uitzondering nu is des-te-minder te billijken, aangezien de Redaktie (men zie de „Bastaardwoorden") blijkbaar van oordeel is, dat, alwaar in een woord — b. v. *nymf* — een Greko-Latijnsche *y* (υ) werd vervangen door het van oudsher in Nederland gebezigde

letterteeken *y* (*i*) dat woord een in geringer mate Hollandsch voorkomen zou krijgen, dan zoo een *i* de plaatsvervangster ware.

Overigens, het beweren der Redaktie, als zouden onze beste schrijvers sedert lang *baaiën*, *beiën*, *boeiën*, *buiën* geschreven hebben, is niet volal juist (die schrijvers bezigden geen trema); en al niet veel juister is het beweren, dat er een trema vereischt wordt in *broeiig*, *voltooiing*, *samenvloeiing*, *opruiing*, enz. Waartoe een trema? Immers, alleen reeds om reden dat de verdubbeling der *i* niet meer gebezigd wordt als gelijkwaardig met *ie*, ware een trema overtollige opschik. — Eindelijk stip ik nog even aan, dat, ten minste met het oog op § 75, er eenige schijn aanwezig is, als zoude de Redaktie tot ook zelfs een *gedijyen* willen voorspreken! (Tevens evenwel neem ik als zeker aan, dat niemand met eenig recht in dien schijn iets meer dan louter *schijn* zal mogen zoeken.)

Luidens § 82 vervalt het kurieuze *ligt* (dat, ofschoon *luchtig* beteekenende, niettemin maagschap van *liggen* en *log* scheen te willen wezen!) Niet-alleen echter BILDERDIJKS *licht*, enz., maar ook wel zijn spellen van *ruicht'* zal thands erkenning vinden. *Ruichte* en *lenkte* daarentegen, al moge hun *-te* wijzen op een *ch* en *k* (vgl. § 84), zijn niet volstrekt gevorderd (naardien *ruigte* en *lengte*, enz. niet aanleiding geven tot een uitspraak, die met ons taaleigen in strijd is: ze beelden in genoegzamen graad de hun toekomende uitspraak af). Edoch is dit met die woorden het geval, dan moest, zou men kunnen denken, dit nog meer het geval geacht worden met *koningrijk* (z. § 85), als zijnde hier de slot- en daaraan voorafgaande sylbe minder innig verbonden. Dit is zoo; doch aan den anderen kant merke men wel op, dat de *r* hier volstrekt niet in die mate als de *t* van daareven de gebruikelijke uitspraak als 't ware van-zelf in de hand werkt. De schrijfwijze *koninkrijk* behoeft dan ook geenszins te leiden tot de schrijfwijze *raatsaal* (v. § 95). Daarentegen zal men, dunkt mij, ten genoege (n?) van de uitspraak moeten spellen *lanksaam* (of liever: *lankzaam*). Daarnaast kan dan echter

veilig een *raadzaam* blijven staan — gelijk naast *jonkheid* een *geringheid*, of naast *lankmoedig* een *hoogmoedig*. Omgekeerd sta naast *mogelijk* een *ontvankelijk*, *heuchelijk*, *beklaachelijk*. Men kon ook *heuglijk*, *bijvoeglijk*, enz. schrijven, maar zou dán in *mogelijk* niet de toonloze *e* mogen weglaten, of, waar dit (b. v. in gebonden-stijl) toch moest geschieden, zou men in allen gevalle niet *mooglijk*, noch zelfs *mog'lijk*, maar *mo'glijk* hebben te schrijven. Dit nu, ofschoon analogie vertoonende met *echo's*, zal wel niet bekoren; weshalve men die noodzakelijkheid maar liefst mijde, schrijvende *heuchelijk*. — En, om des regelmaats wille, schrijve men ook *heuchenis* en niet *heugnis*, daargelaten nog, dat de toonloze *e* hier minder dan in *heuchelijk* wil worden weggelaten. Wat de spelling *heugenis* betreft, die zou gelijk-staan met *gesteldenis*, *beeldenis*. *Zorgeloos*, *gevolgeloos* laat somwijlen, zelfs bij sprekers van keurigheid, een *ch* hooren; maar deze is uit een *diaeresis* (als zeî men *zorrig-*, *gevolligloos*) geboren. Inzonderheid echter in *getuichenis* toont zich de „beschaafde uitspraak" een nog al vrij wankel, onwis *criterium*, een zwevend *dwaal*-lichtje. Is de toonloze *e* in dat woord vroeger of later ingelascht? — want daarvan hangt uiterst veel af. (Niet echter alles!)

Ad § 87. Heeft ook een enkele wel eens vrij „hard" getwijfeld, of *grijsaard* inderdaad als „schimpnaam" gefungeerd heeft, zoo zal zelfs die twijfelaar wel niet twijfel koesteren, of — de spelling met *s* en *d* geeft aan het woord iets, wat wel naar een scheldwoord zweemt; te meer nog wijl die schrijfwijze ten onpas denken doet aan een *indoles cana*. [Deze laatste omstandigheid, blijkens § 163, zal bij de Redaktie nog al wegen.]

Een meervoud *grijsaarden*, *lieferden* is bij mijn weet niet bekend; want het meervoud is *grijzaarts*, *lieverts*. Het oirspronkelijk aanwezige „hard", buitenaf tot *aard* verminkt, is in den staat van verminking uit den vreemde teruggekeerd, en zijn eigenlijke beteekenis leeft sinds

lang niet meer in 't bewustzijn van 't algemeen, evenmin als de beteekenis van *and* in *Antwerpen* en *antwoord* (*cfr.* § 90), of de beteekenis van *rijelen* (*v.* § 86), of die van *Messina's appel* in *sinaasappel* (*v.* § pag. 58). Voor de Redaktie reden te-over alzoo om te schrijven *grijzaart*, *Reinaart*, *lievert*, en ook *Savoyaart*, zelfs *kloekert* (dat in allen gevalle mag aangemerkt worden als wel zoo na te bestaan aan *kloekhart* als aan *kloekaard*).

Ad § 92. De Redaktie heeft (in § 69) te-recht gezegd, dat, waar men in eene wetenschap tot een stemopneming zijn toevlucht moet nemen, de evidentie der waarheid niet groot is. En in allen gevalle toch zouden we 't onbeslecht moeten laten, of de „beschaafde uitspraak" (die, N. B.! tegenwoordig meer-en-meer zelfs *Junei* en *Julei* voor Juni en Juli geeft te hooren) de *e* in *Haarlem* en *Arnhem* met zoo veel (hier niet: „zooveel") toon uitbrengt, dat *Haarlemmer* en *Arnhemmer* al wederom het leelijke en lastige lijstje der excepties zouden mogen vergrooten. Daar komt bij, dat — blijkens de uitspraak van *adellijk*, (*aadlijk*, hd. *adelig*, en *adellich*, *adelich*), alsook *breidelloos* (*breidloos*) — de tweede *m* het met haar beoogde doel toch niet kan beschieten.

Bij § 94 zij 't veroorloofd, te herinneren aan § 17, alwaar door de Redaktie getuigd wordt, dat het schrift ook kan strekken om de uitspraak — te *bederven*. Een groot gedeelte van ons volk schrijft nog *samen*, en schier algemeen — ja, men mag zeggen zelfs: algemeen — is tot-nog-toe in de uitspraak van dat woord de *s*-klank gehandhaafd gebleven. Wanneer nu echter voortdurend de *z* zal geschreven worden, zullen we wel-is-waar het éene *te-zamen* (als waarin — wel eenigermate op de wijze van het *lierre* voor *l'hierre* der Franschen — de uitspraak dwaalt, ten minste gewoonlijk) allengs juister hooren uitbrengen, maar daarentegen een koor van *zzz*amenstellingen met *zamen* krij-

gen te verduwen, voor oor én spraakkundig verstand alleronlijdelijkst. Indien dan ook de Redaktie ten gunste van die *z* iets bijbrengt, zoo verdient dat stellig veeleer drog- dan wel drangredenen genaamd te worden. Want dat in *zestig* en *zeventig* toch óok de *z* jammerlijk misplaatst is, en dat *samenkomst* naast *verzamelen* een vreemder figuur zou maken dan b. v. f*luks* naast v*lug*, of f*onkelen* naast v*onkelen*, enz., enz., ziedaar wat, op zijn zachtst genomen, wel een *quandoque bonus dormitat* TE-WINKEL zal mogen uitlokken. — Men schrijve *samen*, en bezige *f* en *z* in 40, 50, 60, 70. De *t* van *tachtig* vermaant eigentlijk tot een bezigen van *tv* en *tz*, in steê van *f* en *s*; maar zulk een *t* wordt vóor andere getallen, dan 80, weinig gehoord, evenmin als vóor *zamen*. En tegenover de *t* van *tachtig* staat in allen gevalle *'dertig*, 't welk volstrekt geen *t* vóor zich laat hooren. Bij den eersten oogopslag schijnt de schrijfwijze *'veertig*, *'zestig*, *'zamen* eenige aannemelijkheid te hebben; doch men komt tot andere gedachten, zoodra men zich f*luks*, f*ladderen*, enz. enz. voor den geest stelt. Trouwens de schrijfwijze f*eertig* en f*ijftig* kan al niet aanstootelijker gevonden worden dan het *vroolijk* en *Dinsdag* der Redaktie; welke woorden veelvuldiger zich zullen voordoen dan — (althands in létterschrift) — 40 en 50. Wat de schrijfwijze s*estig*, s*eventig* en s*amen* aanbelangt, aan deze is men niet geheel ongewend. Ten slotte moet ik nog doen opmerken, dat het schrijven van f*onkelen* (waarover straks wel eens nader) onvergelijkelijk minder noodig is, dan van s*amen*, s*estig*, f*ijftig*, en zulks uit onderscheiden' hoofde: — gelijk bij eenig nadenken straks zelf zich genoegzaam toonen zal.

Ad § 96. Ten opzichte van *slabbakken* schijnt hier verschil met § 57. — Het zeer verminkte en nog altijd tamelijk veelvuldig voorkomende *lestmaals* zal wel niet tot *letstmaals* worden gemaakt door de Redaktie; — die immers in *thands* de *d* niet wenschelijk acht (vgl. § 105). Worden

we dienaangaande echter in 't duister gelaten, zoo is dit gands niet het geval ten aanzien der spelling van twee andere woorden. De Redaktie wil niet slechts *mejuffer*, maar zelfs *juffrouw* geschreven zien. Intusschen mag wellicht met eenig vertrouwen gevraagd worden, of met betrekking tot laatstgenoemd woord de redeneering der Redaktie ook niet den volgenden gang zou kunnen nemen: *Joncvrouwe* (*joncfrouw* bij uitspraak) verliep allengs tot *jonvrouw*, *jof-frouw*, *juffrouw*. Want toen zoowel de *c* of *k* als de *n* wegvielen, moest de *v* verdubbeld worden. Die *v*, we zagen 't, was door de aanvankelijk voorhanden *c* verscherpt geraakt in uitspraak; maar ook onafhankelijk daarvan zou er van geen verdubbeling dan met *f* sprake kunnen wezen; — aangezien de *v* allerminst bij een syllabe, die kort zal zijn, als sluitletter pleegt te fungeeren. We hebben dus *jufvrouw* (in uitspraak *juffrouw*), en wie daaruit nu een „*hofvrouw*" maakt, kan uit *jongeling* en *ridderlijk* nog wel heel iets anders halen — gezwegen, dat het „*grijsaard*" der Redaktie door denzulke wel eens zou kunnen worden omgedicht tot *grijshaird* —. Het dagelijks steeds minder gebezigd wordende *juffer* kan, dunkt me, zonder bezwaar met *fv* geschreven worden, door wie 't in zijn beteekenis van *dominicella* (en ook in die van zeker insekt) wenscht door spellingswijze onderscheiden te hebben van het in de bouwkunst voorkomende *juffer*. Ook staat het dan niet zoo geïzoleerd (van *jufvrouw*).

De paragraaf 97 is het met den dichter van den *Perzius* gands niet eens (ch? vgl. § 106), maar daarom nog wel niet zijner in taalwaardeerend besef onwaard. Zoo een f*itter* hier iets te bedillen vindt, 't zal misschien niet veel meer zijn, dan dat f*orm* en v*orm* ook wel besproken hadden mogen worden; al is de *f* daarin niet een intenziteits-letter, maar van buitenlandschen oirsprong. De wijziging van begrip, door de *f* in f*onkelen* aangeduid, heeft daarentegen innerlijker natuur. Dáar, gelijk in 't woord f*ladderen*, heeft dat straf aanblazen der *v* eigenaardige energie. Op het puntig

gescherpte, verfijnde, het *pétillant* in 't oog stekende van *fraai* heeft, meen ik, BILDERDIJK reeds opmerkzaam gemaakt, en aan nog een ander menschkundig auteur is de smadend-blazende opschorting van neus en lip bij 't uitspreken van een woord als *fleemen* niet ontgaan. (Zulk soort van uitspraak, heb ik 't wél, schijnt tegenover den Helleen den *foornamen* Pers gekenmerkt te hebben.) In de *f* van *fleemen* en ook *flikflooien* ligt méer dan het zoo even aangeduide; immers datgene wat bij *fraai* aan *geslepen*, subtiel-*fijn* doet denken, doet bij *fleemen* ook aan *geslepen*heid en *finesse* denken, doch in min gunstigen zin. Zoo schijnt er dan ook een bloemzoet, honigzoet spitsen der lippen in gekarikeerd: iets van dat, om zoo te zeggen, fluweelachtig-falsarische, dat ook in de *s* en *f* van *sijfelen* schijnt door-te-klinken, en zelfs nog in *schuifelen* min-of-meer zich speuren laat. Deze twee laatste woorden dan ook zijn meer dan éens als identiek van beteekenis, als synonyem beschouwd. Toch schijnt *schuifelen* (te oordeelen zoo naar 't vulgaire „komen *aanschoffelen*", als anderszins) met stelligheid frequentatief-form van *schuiven*, en dus (wie 't ook bewere) met het *siffler* van den Franschman niets uitstaande te hebben. — Om nu nog eens tot *fonkelen* terug-te-keeren, zoo zou men dat woord het geschikst kunnen omschrijven door *vonken schieten;* terwijl de perifraze van *vonkelen* zou zijn *vonken spreiden, vonkswijze tintelen.* De schicht (flits) des bliksems *vonkelt* dan ook niet, maar *fonkelt.* Zoo ook: „Het oog van den verbolgen held *fon-* „*kelde* feller" — in tegenstelling van: „De oogjes der „kranke kleine *vonkelden* zacht, als een vriendelijke ster „aan den nog altoos lichten avondtrans"... Enz.

Met betrekking tot § 98 zal ik slechts een klein aanmerkinkje opperen: — en zulks naar aanleiding van *zinloos* en *zinneloos;* waarmede men *willoos* en *willeloos* eens konfronteere. Immers, men zal alsdan bevinden, dat hier een meer essentïeel verschil is, dan o. a. bij *ginder* en *ginter.*

Emfatiesch sprekende zegt men niet *willoos* maar *wil*le*loos*. De *e* heeft hier meer dan bloot maar eufoniesch karakter; zij is integreerend element, althands in zooverre zij als middel tot uitbreiding van dat *zin* en *wil* ageert. (Soortgelijke eigenaardigheid is o. a. waar-te-nemen in het *ge-vol*ch*eloos* van straks.)

In § 100 vindt het kakofonische *Midde*l*nederlandsch* aanprijzing, en behoudt naast en nevens *midde*l een (wel zoo krachtig) *midde*n geen plaats. Trouwens, wel niet bevreemken kan het, dat aan de Redaktie van een Woordenboek uniforme regelmaat wel eens gaat (vooral in onze eeuw van nivelleering en verkleurlozing!) boven de weelderige verscheidenheid van zinrijke levensvolheid. Overigens, of een spreker van keurigheid *eigenlijk* en *wezenlijk* niet zou bezigen in eigenlijker zin dan *eigentlijk* en *wezentlijk*, wil ik liefst onbeslecht laten ('t verschil in beteekenis is ongetwijfeld aanmerkelijk geringer dan dat tusschen b. v. *boener* en *boen*d*er*); maar zoo veel durf ik voor zeker houden, dat zoodanige spreker zal weten waar de steviging van stijl of de nadruk van zin een *t* raadzaam maakt. Bedenkelijk in allen gevalle vind ik om, met § 101, de hedendaagsche richting der taal te loven als een richting, die naar beschaving, verfijning, verzachting streeft. Zoo iets streelt wel-is-waar 't oor van den tijdgenoot, maar — heeft hoogst twijfelachtige nuttigheid en zelfs hoogst twijfelachtige objektiviteit. Daar zijn, ducht ik, symptomen, die wel eens konden doen vermoeden, dat die beschaving der taal goeddeels verslijting, de verzachting ontzenuwing, de verfijning verfletsching is. Wil men het *Donner* des Hoogduitschers stellen boven het inheemsch *don*d*er*, wil men gespierde strakheid onzoetvloeiendheid en zelfs vergroving noemen, voorzeker dat gaat makkelijk genoeg; gelijk dagelijks blijken kan! Maar wât wel klinkt kracht- en mergeloozer dan het vlakke, vleêge, flaauwe *ies* en *nies*, het matte, platte *buitenslans*, en zoo veel meer nog! Dat is niet een ver-

zachten, dat is een verlaffen van de taal, en, al mag dit in den geest des tijds liggen, aanmoediging ten minste heeft het wel niet noodig, dunkt mij.

Ad § 102. Met terugzicht op § 44 als anderszins is de spelling *bloemtje*, of nog liever *bloem'tje* (als namelijk meer nabij-blijvend aan *blom*me*tje*), verkieslijk te achten. Het uitlatingsteeken kan zelfs, naar me voorkomt, niet wel gemist worden, uit hoofde men niet kan zeggen *blomtje* (noch ook *blompje*). In allen gevalle is voor den hoogeren stijl de min edele *p* in dit en meer dergelijke woorden niet bruikbaar. Juist deswegens echter kan de *pedestris musa* zeer wel van die letter gediend zijn. Immers, in niet ongelijken trant schijnt ook de Redaktie beden als het *Verlos ons van den „preektoon"* geenszins zonder nadere restriktie vervuld te wenschen. — Min juist daarentegen wordt in diezelfde § 102 beroep gedaan op de poëzie. Want vooreerst vloeit ook *me'* (voor *men*) met een klinker ineen, en ten anderen is dat elideeren van een *e muet* te onswaart overgewaaid van den Franschen Zangberg (die alreê in de twaalfde eeuw zulks gewoon was). Van nature is onze taal minder afkeerig van vokaalhorting dan van elideering. Niettemin, zeker is het, dat, met opzicht tot kernachtigheid van diktie, het elideeren van de (meestentijds) nietszeggende toonlooze *e* in zelfs dichtmaten, welke op een *wegen* — en niet op een *tellen* — der sylben gegrond zijn, over 't algemeen uiterst geraden mag genaamd worden (Daarentegen bezigt BILDERDIJK te-recht een anti-elideerend koppelteeken in *te-overoogen.*) — Eindelijk nog worde, met terugzicht op de afgesleten slot-*n* van het diminutief, enz., hier even opgeteekend, dat zelfs het Overijselsch nimmer een sluit-*n* in 't woord *jonge* (een *knaap*) laat hooren.

In § 103 zien we *behalve* uitmeten. De *n* wordt — en ik acht dit overeenkomstig den eisch der voortgaande taalontwikkeling (aangenomen, dat ontwikkeling hier 't rechte

woord is) — met een *deleatur* gemerkt. Hoe de bewijsvoering aan Kinkerianen smaken zal, weet ik niet, maar al licht meer dan aan mij. Die bewijsvoering toch is, naar mij toeschijnt, niet volal vrij van spitsvondigheid. Ik zie niet voorbij, dat dit kleine en enge meestendeels ten laste van het onderwerp komt; maar — zal dit algemeen genoeg in 't oog gehouden worden? Zie, het onstemt (al mag men daarvoor deze paragraaf wel niet geheel aansprakelijk stellen) te moeten duchten voor 't nu weldra verschijnen van wijshoofdige sofistiekjes, die zich ten taak zullen gaan stellen, te betoogen, dat één zon niet ter kimm*en*, niet *ad partes occidentales* kan dalen; dat Keulen niet ligt aan de boord*en* van den Rijn; dat nog nooit op de wal*len* van eenige vesting een soldaat gesneuveld is; dat men niet kan stellen een stip bezijd*en* eene figuur, ook niet al is die figuur gands niet eenzijdig, maar een veelhoek; en dat *in allen opzichte*, *in allen deele*, *in allen gevalle*, *naar allen schijn*, *ten allen tijde* onverantwoordelijk foutieve uitdrukkingen zijn!

Opzichtens § 105 valt aan-te-merken, dat — behoudends vrijheid van keuze voor 't konkrete geval — de *d* en *t* in *thands*, *willends*, *wetends*, *bijkants*, *volgends*, *blijkends*, *doorgaands*, enz., wel eenige nuttigheid kan hebben. Altijd echter mét of altijd zónder *d* en *t* die woorden te schrijven wil ik (alhoewel ik 't in deze bladen niet bepaald heb ontweken) geenszins aanbevelen. In 't eerste geval toch verstompt, in 't laatste geval ontwent het oog met opzicht tot de eigenlijke kracht en zin van die *d* of *t*. Ik zou dergelijke punten meer laten rusten, vermeende ik niet op-te-merken, dat alleen reeds 't Ontwerp — en laat staan dan het Woordenboek — zekere drukking gaat uitoefenen, die geenszins in alle opzichten als heilzaam kan beschouwd worden; omdat de vrije beweging van het organisme der taal, de vrije vleugelslag van haren genius, en daarmede de onbelemmerde uiting van geest en harte er min-of-meer

onder te lijden dreigen. Op taalgebied (hedendaags vooral) wordt zoo gaarne van een richtsnoer een leiband gemaakt. En ik had wel gewenscht, dat het Ontwerp meer had doen uitkomen, in hoeverre de Redaktie van een Woordenboek op niet-exceptioneel standpunt staat. Want al moet ze keuze doen, en al valt die keuze, om een voorbeeld te noemen op *thans* ('t geen, dit moet erkend, meer *zeitgemäss* is, dan *thands*), zoo is daarmede natuurlijk het voor álle gevallen min deugdelijke van *thands* niet bewezen — noch ook beweerd zelfs. 't Groote publiek echter zal alsnu *thands* even foutief keuren als *tevends* zou zijn. —

— 'Maar dat is juist in voordeel der eenparigheid!' — hoor ik hier iemand zeggen, dunkt mij.

En zeer zeker is dat waar. Met gelijke bedoeling wellicht hoort men tegenwoordig *onbevangenheid* verwerpen, op grond dat er in de schatkameren der taal toch nog een *onpartijdig-* en *onbevooroordeeldheid* overschiet! Ja, zelfs alleszins hoogte-schatten, gevierde taalkenners willen, naar 't schijnt, alzoo. (En dat in vollen ernst!)

Wat nu het woordje *gantsch* (vgl. § 101) aanbetreft, ik zou daarin steeds de (*t* of liever) *d* willen behouden zien, verwijzende naar § 57. Schreef men (*gantsch* of) *gandsch*, alsdan verviel tevens het in § 106 ontwikkelde motief om, tegen de afleiding aan, dat woordje met een *ch* te bezwaren; die in allen gevalle beter voegde aan *harnasch* en *mosschel* — woorden, welke door licht verklaarbare, maar niet evenzeer verdedigbare sympathieën schijnen te zijn ontzet van de hun kompeteerende *sch*. — Oudanks het sinds lang en algemeen gevestigd gebruik schrijft de Redaktie *druisen*, doch gunt aan *rasch*, bijwoordelijk gebezigd, evenzeer geen *ch*. Voor die exceptie echter weet de Redaktie zoo min als anderen geldige reden aan-te-voeren. — (Waarom *fluks*, enz. geen *ch* heeft, hiervan is de grond lichtelijk te ontdekken.) —

Bij § 107 verstouten we ons de vraag, of *van-zins* (vgl. 121.3) — alhoewel samenstemmend met *van-voorne-*

mens — wel beantwoordt aan de uitspraak. Immers ook, men zegt noch schrijft *van-gelijken* en *ingelijks*, voor *insgelijks*, enz.

Wat § 110, en derhalve de konfiskatie van de *g* in 't (gands niet zéldzaam voorkomende) woord *Dingsdag*, aangaat, die afschaffing bevreemdt ons wel ietwat. Reeds in den *Lekenspieghel* en andere oude geschriften komt een *Dinxdach* en *Dinxendach* voor. (Vgl. overigens § 56, b. 3, veilig ook § 57.) — Opmerking voorts verdient het, dat de Redaktie hier verkondigt: „Ieder blijft natuurlijk vrij, „naar smaak en goeddunken te handelen." Dit zeggen zal zich, veronderstellen wij, toch ook wel over nog andere paragrafen uitstrekken? —

§ 111 geeft te denken o. a. aan *bi*ssch*op*. Maar, stellende nu nevens dat woord eens het woord *wa*ssch*en*, zoo vinden we in beide woorden *ssch;* en zulks ondanks dat — — de *sch* in *wa*ssch*en* als *s* behoort uitgesproken te worden, in *bis*sch*op* daarentegen niet als *s* — maar als *sch* —. Dit noopt tot een onderzoek, of *was*sch*en* wel de rechte spelling kan genoemd worden. En reeds bij 't eerste meer naauwlettend toezien bemerken we, dat *wa*sch bij zijn verlenging tot *wasschen* een al heel zonderlinge kunstbewerking heeft ondergaan. In dat *wa*sch namelijk is bij die verlenging een *s* ingeschoven (of: ingeduwd); — zoodat nu *wa*ssch*en* schijn heeft te wezen óf samenstelling van een *was* en een *schen*, óf een verlengde form van een *wa*ssch. Zoodanig een samenstelling of form heeft geen zin en ligt buiten de bedoeling. Maar bij-gevolg deugt de schrijfwijze *wa*ssch*en* niet. Die schrijfwijze deugt niet; deugt niet ook daarom, dat de *sch*, waar ze van een lettergreep aanvang is — gelijk o. m. in sch*rapen*, in *bis*sch*op* — als *sch*, en niet als *s*, wil worden uitgesproken. Trouwens, hoe is men aan die ingeschoven *s* gekomen? Immers, alleen

daardoor, dat men de énkele *sch* met opzicht tot den in 't woord gevorderden klank der *a* onvoldoende rekende — even onvoldoende als in *spatten* een enkele *t*. In *spatten* toch neemt een dubbele *t* plaats, opdat men bij 't lezen niet *spa-ten* uitspreke. Evenzoo dan ook wenschte men bij 't verlengen van *wasch* de enkele *sch* te verdubbelen. Tot een eigenlijke verdubbeling, tot een verdubbelen der *sch* met zich-zélve, kwam het niet; men begreep, dat, waar men niet dan een *s*-klank liet hooren, een verdubbelen van een *sch* met een *sch* iets oneigens had. Alzoo werd er niet geschreven *wa*schsch*en*; neen, ook al zag men juist niet in, dat alsdán een *sch* de slot-sylbe *aanvangt*, en dus volkomen als in de slot-sylbe van *bis*sch*op* zou moeten worden uitgesproken — iets, wat indruist tegen de wáre uitspraak van 't woord. Te-récht alzoo in allen gevalle nam men toevlucht tot de *s* in steê van tot een twéede *sch*. Desgelijks ook ging men 't woord *la*ch*en* niet met *chch* schrijven, doch met *gch*. Evenals nu echter *ik la*ch genoegzaam toont, dat *la*chg*en* altoos nog boven die schrijfwijze *la*gch*en* ware te verkiezen, alzoo zou men ook niet *wa*ssch*en*, maar *wa*schs*en* hebben behooren te schrijven. Immers, de *s* kan als een niet ongeschikt verdubbelingsmiddel der *sch* worden aangemerkt, wáar en wánneer die *sch* zelve, althands in klank, *s* is. In klank nu een *s* is *sch*, waar en wanneer *sch* niet aanvangt een lettergreep, b. v. in *wen*sch, en ook in *wa*sch*sen*. Dit *wa*sch*sen* diensvolgens kan zich rechtvaardigen zoo goed als o. a. *ja*ss*en*. Evenwel, neen, toch niet algeheellijk. Want — gaan we maar eens na! — die *sch*, al hebbe ze *s*-klank voor 't oor, ze heeft toch geen *s*-form voor 't oog: 't oog zou in *wa*sch*sen* nog altijd min-of-meer een samenstelling kunnen vinden. Bovendien nog, het verdubbelen der *sch* zou te kennen geven, dat bij niet-verdubbeling, en mitsdien in *wa*sch*en*, de *a* den haar in het woord toekomenden klank zou gaan verliezen. Nu echter (§ 83) beschouwt de Redaktie — en dit wel zeer te-récht — dat in *ka*ch*el* en *la*ch*en* de enkele *ch* niet leidt tot een

verkeerde uitspraak der aan die woorden eigen soort van *a*-klank. Maar zoo in dat opzicht een enkele *ch* kan volstaan, hoeveel te méer dan nog (althands tot in zeker opzicht) een *ch*, die — wordt voorafgegaan door een medeklinker. M. a. w.: wanneer *ch* in *ka*ch*el* en *la*ch*en* geen verdubbeling noodig heeft, hoeveel te minder dan nog heeft *sch* die noodig. Van dien kant beschouwd alzoo is verdubbeling onnoodig, en gevolgelijk de schrijfwijze *wa*schs*en* te laken. Onwraakbaar daarentegen ware *wa*sch*en*... Intusschen toch stuiten we ook daar weêr op eenig bezwaar. Want, zoo ook al *ch* nooit aan een Nederlandsche sylbe (behalve bij den plaatsnaam Ch*aam*) ten aanvang strekt, *sch* daarentegen zooveel te vaker: — en, daar alsdán *sch* te luiden komt als in sch*op*, zou de schrijfwijze *wa*sch*en* kunnen verleiden tot de in tweeledig opzicht foutieve uitspraak *waasgen*. Er moet overzulks worden omgezien naar een middel om aan-te-wijzen, dat in *wa*sch*en* de *sch* niet is aanvang van een sylbe (van de slot-sylbe). Ten dien einde nu kan men van een trema zich bedienen. Doch nogmaals doet zich dan nieuwe zwarigheid op: — ditmaal echter slechts in schijn. Want, vraagt men, of 't aanbrengen van een trema op *waschën* niet inkongruent is met de schrijfwijze *lachen* (welk woord kwalijk een trema dulden zou), zoo antwoord ik, dat, alwaar de *ch* wordt *uitgesproken* (b. v. in sch*rapen*, in *bis*sch*op*) een trema zoo min pas geeft als bij *ka*ch*el* — in welk woord namelijk ook ze wordt uitgesproken evenzeer. Waar de *ch* daarentegen *niet* wordt uitgesproken (b. v. in *waschën*, *wenschën*, *moschëls*) wordt juist dat niet-uitspreken aangeduid door het trema. Dat trema toch zegt alsdan, dat van de daarmede gemerkte syllabe de *ch* wordt uitgesloten, afgeweerd; d. i. dat die *ch* geen sylbe *aanvangt*, en dus staat op een plaats, waar ze nooit wordt uitgesproken — namelijk op het éind van een lettergreep. Zoo behelst dan nu het trema op de *e* van *waschën* aanduiding, dat men daar te doen heeft met een verlengde form van *wasch*, en dat de *sch* en de *a* klinken

juist zoo, als in dat woord *wasch*. — Hierdoor nu zal tevens aan de ongerechte en toch bij zelfs hooggeplaatste onderwijzenden gands niet overzeldzame uitspraak *wasgen* worden perk gesteld: — terwijl wijders uit dit een-en-ander nog blijkt, dat BILDERDIJK verkeerdelijk in *wenschën* een lange *s* bezigt, en voorts dat men afbreken moet *wensch*-ën en *wasch*-ën (in welk éenig geval het trema overtolligheid is en dan beter wordt weggelaten). Brak men af *wen*-sch*en*, zoo zou de *s*-klank, die móet worden gehoord, niet kunnen zich geven te hooren. — (Wat *kachel* en meer zulke woorden betreft, men kan daarin zoo min afbreken als in *vlag*, *dor*, *sneêg*. Ook in het *fraayer* der Redaktie kan kwalijk afbreking plaats vinden, en deze omstandigheid ook–al maakt die schrijfwijze niet zeer doorzichtig voor den „minkundige". Tegen *kachel* wel-is-waar óok is vrij wel die aanmerking van kracht; doch met dien verstande, dat in *kachel* daaraan niet wel te verhelpen valt en in *fraayer* opperbest, ja zelfs met gewin in ook nog anderen opzichte.) —

In § 113 lezen we, dat én afleiding én voorgang der Ouden in *nog* (*encore*) evenzeer als in *noch* (*ni*) eene *ch* eischt. De uitspraak van *nog-éens* (als welke al niet anders is dan die van *noch-éens*, mits men maar niet, reflekteerender-wijze, der tong geweld aandoe) kan die „willekeurigheid", het onoirzakelijke van die *g* niet helpen bemantelen. De Redaktie dan ook ziet van alle motiveeren af; máar — zij „aarzelt niet *nog* met een *g* als een nuttige „en noodzakelijke uitzondering te beschouwen op den alge„meenen regel." Zij aarzelt niet! — want de uitzondering is noodzakelijk. Maar is ze dat werkelijk? — 't Is waar, wij Nederlanders missen dat *weder*, hetwelk aan het *noch* des Hoogduitschers klaarheid bijzet, en er zijn gevallen denkbaar, waarin de dubbelzinnigheid van (een voor *ni* zoowel als *encore* te bezigen) *noch* nadeel zou aanbrengen, en zelfs een pogen om door omzetting of bijstelling de zinsnede te verduidelijken almede nadeel zou aanbrengen. Epigram-

matische kernachtigheid, een lakoniek gezegde, ze zouden door 't een zoowel als door 't ander schade kunnen lijden, ja deelswijze onmogelijk gemaakt worden. Zie ik echter wél, dan kan men op al zeer eenvoudige wijze bij 't woordje in kwestie afleiding, enz. blijven eerbiedigen, zonder tot eenig misverstand aanleiding te geven. Ten zoodanigen einde voorzie men *noch*, wanneer 't *ni* moet beteekenen, met een afkappingsteekentje, *noch'* beschouwende namelijk als het resteerende gedeelte van 't algemeen welbekende *nochte*. Hiermede dan is men verlost van de „nuttige en noodzakelijke uitzondering", die ondanks hare nuttigheid en noodzakelijkheid aan de Redaktie-zelve (ook al zeide ze, niet te aarzelen) wel een beetje heel grillig zal voorgekomen zijn. We hebben hier immers toch te doen met nog dezelfde Redaktie, die op blz. 45 — zoo frank en fier en met zooveel warme liefde voor de taal — uitsprak als hare welgevestigde overtuiging: „men zal in elk geval van de Redactie van „het Nederlandsch Woordenboek niet willen vergen hare „goedkeuring te hechten aan eene zoo gedrochtelijke spelling."

Welnu, aan de Redaktie, die (gelijk § 79 toont) zoo weinig afkeerig is van een weglatingsteekentje, dat ze „niet aarzelt" om, ook waar geen tittel of jota is weggelaten, zulk een teekentje te beschouwen als vereischte „en volstrekt noodzakelijk om alle verwarring te voorkomen", (zelfs daar, waar het teekentje juist verwarring kan *stichten!*), zal de hier gedane voorslag, dunkt mij, niet geheel onwelgevallig wezen; — te minder onwelgevallig nog, wijl met dat praktiesch hulpmiddeltje teffens *nochtans* (d. i. *noch-dan*) gebaat zou zijn. Deze laatste omstandigheid nu is niet van gewicht ontbloot; „vermits wel eene *ch*, maar niet eene *g* den overgang der *d* van *dan* in de *t* van *tans* heeft kunnen veroorzaken" (§ 84); — weswegens men goed- of kwaadschiks, tegen beter weten aan, tot het Bilderdijkiaansche *nogthands* zou hebben moeten komen, ten ware men „niet aarzelde" om nogmaals een exceptietje te baat te nemen. Nu daarentegen is er door een doodeenvoudig, en niet

louter konventioneel onderscheid in spelling (*noch* en *noch'*) een uitweg geopend om aan al die bezwaren te ontzeilen.

Van § 115 tot aan 't slot van 't Ontwerp wordt recht veel lezenswaardigs aangetroffen, en dat we ter harte denken te nemen, voor zooverre 't ook nader nog proefhoudend komt te blijken. Wat we trouwens bij dit laatste gedeelte van 't beknopte, doch uitermate zaakrijke boeksken hebben in 't oog te houden, nog meer dan elders, 't is dat gemeld boeksken is opgesteld door en voor de Redaktie van een Woordenboek. En zeker wel met name op 't stuk der „Bastaardwoorden" hebben we dat niet te verliezen uit het oog. — Overigens, ten einde 't bestek, 't welk we ons voorgeschreven hebben, niet te ver te overschrijden, merken we aangaande de „Zamenstellingen" in 't algemeen slechts aan, dat de grafische verbinding en niet-verbinding dikwerf zal moeten komen af-te-hangen niet-alleen van 't specieele geval, maar ook van de individueele, ja momentaneele gesteldheid van het oordeelend subjekt. Niet altijd toch wordt zelfs door een-en-denzelfde een zaak uit het eigenzelfde gezichtspunt en van de zelfde zijde beschouwd. De Redaktie heeft dan ook op pag. 48 getoond, iets dergelijks te willen doen opmerken, zeggende: „men moet bekennen, „dat het ook uit den aard der zaak ondoenlijk zou zijn „regels vast te stellen, die in alle gevallen gelden."

Zie, in deze woorden ademt een frissche, vrije geest: — en niet minder waarlijk verdienen die van pag. 36 nog eens onder de aandacht gebracht te worden. Aldaar namelijk luidt het: „De Redactie erkent derhalve gaarne, dat het „hier eene zaak geldt, waarbij individueele vrijheid van „keuze, naar gelang der bijzondere gevallen, moet blijven „bestaan, en hecht daarom slechts eene betrekkelijke waarde „aan de regels, die zij voor eigen gebruik heeft aangenomen." — (Ook in zake van 't al-dan-niet bezigen van Hoofdletters, en nog op andere punten van taal zal dat goeddeels behartiging mogen vinden, komt mij voor.) —

Ad § 139. Een uitzondering in den geest of ongeest van het *Sea Queen* en *Water Lily;* neen, in den trant van het *Ma nil laci garen, een acht en twintig* (muntstuk), *een acht en dertiger, een vier en twintig ponder* der weinig geoefende pen! Al zij het nu, dat ten onzent een spellingsregel liefst zich levenskrachtig betoont langs den weg der uitzonderingen (dus schijnt het ten minste wel eens!), zoo willen we niettemin een poging wagen om dien misstand op-te-heffen.

Schrijf ik *drieduizend-vierhonderd-zevenëntachtig*ste, zoo heeft dat woord wel niet een bijzonder „fraai" en bevallig voorkomen (iets, wat trouwens aan zoo abstrakt een gebied, als de cijferwereld, niet-eens geëigend ware), maar het heeft ten minste totaliteit en regelmatigen bouw — onberispelijkheid. — Want, gelijk men (en zeer te-recht) *driehonderd* aanmerkt als één woord, alzoo ook mag *drieduizend*, mag *driemillioen* aangemerkt worden als één woord. Of kan met eenige innerlijke noodzakelijkheid een *tweehonderd*, een *eenduizend*, een *tweeduizend*, een *driemillioen* minder goed bestaan, dan — *driegulden* (aaneengeschreven)? Zou *driemillioen* minder een woord (en dus minder één woord) wezen dan *millioen*? En beduidt *driemillioen* niet een *millioen* (*doch*) *van drie*, gelijk een *drieduizend* een *duizend van drie*, een *driehonderd* een *honderd van drie*, een *driegulden* een *gulden van drie*, eindelijk een *kindskind* een *kind van een kind* beduidt? *Drie gulden*(s) niet, maar *driegulden* (aaneengeschreven) is een eenheid. En zegt men *een* (of *het*) *drieduizend*ste, zoo heeft men met een gedeelte van een als eenheid beschouwd iets te doen, en men zal wel heel bezwaarlijk zeggen *een twee duizend*enste*!* — Maar nu de verbindingsteekentjes in dat *drieduizend-vierhonderd-zevenëntachtig!* Evenals in *de dichter-taalgeleerde* BILDERDIJK, zoo wensch ik ook aldaar verbindingsteekentjes te zien aanbrengen ter plaatse, waar *en* kan worden ingevoegd. Dit nu echter is nagenoeg évenmin het geval met de innig samengegroeide sylben van *dertien*, *veertien*, en in zoo verre ook *vijftien* (en zoo vervolgens),

als met die van *twintig*, *dertig*, enz.; — waarom 't niet inkonzekwent is, *veertien* aaneen te schrijven zoowel, als we *driehonderd* aaneenschreven (ofschoon dan ook dit laatste aan 3 × 100 en niet aan 3 + 100 beantwoordt, het eerste daarentegen aan 4 + 10 en niet aan 4 × 10).

Dit een-en-ander nu laat in uitkomst zich te eer daarom op § 138 overdragen, als — (vooral bij 't hand-over-hand toenemend binnensmokkelen der onvolstandige interpunktie van 't buitenland) — een schrijfwijze zoo uiteengescheurd en zoo weinig net, gelijk b. v. *negenhonderd zeven en twintig duizend millioen* (waarin wel *negenhonderd*, maar niet 927 *duizend* multiplikatief karakter ten toon spreidt) in menig geval twijfel kan doen geboren worden, of er ook misschien 907 *plus* 20,000 millioen zou kunnen bedoeld zijn. Ook is die uiteenhangende schrijfwijze *negenhonderd zeven en twintig duizend millioen* even weinig overzichtelijk als b. v. *ver vier voudigd* (voor *verviervoudigd*). Ze heeft iets wanordelijks, en is, gelijk blijkt, ook anderszins onklaar. Duidelijkheid wenscht de Redaktie overal, maar ze bedenke wel, dat duidelijkheid nergens zóo bovenaan gesteld dient te worden als juist op cijfer-terrein, en zulks te meer (om met § 119. 1. Aanm. te spreken) waar „een redelijke opvatting mogelijk is." — Tegen het streepjeszetten zal een man van cijfers toch wel allerminst opzien. —

Met § 141 zijn we gevorderd tot de spelling der „Bastaardwoorden". — De Redaktie houdt zich aan de oudere richting, en in de Redaktie van een Woordenboek kan dat wel geenszins bevreemden. Trouwens vindt de zienswijze der Redaktie steun ook nog daarin, dat onze tijd, wel vooral ten gevolge van 't veelvuldig lezen en almede ten gevolge van 't vergemakkelijkt (ook telegrafiesch) volkeren-verkeer, een blijven-hangen aan de letter meêbrengt, en onze landaard niet ongaarne zucht en respekt aan den dag legt voor wat van over de grenzen komt. Zoo hoort men door geletterde

lieden niet zelden Sjeffer uitspreken, waar Scheffer niet slechts spelling, maar ook uitspraak is. *'t Bordeeuwsch* voor *Bordeaux-*, waar is 't gebleven? En niet onmogelijk zullen we welhaast een *Hebrëiesch* voor *Hebreeuwsch*, een *Paris* voor *Parijs*, een *London* voor *Londen* (een *Arras*, *Lille*, *Cambray*, *Mons* hebben we reeds!), ja een Luther met hd. u krijgen. Wee, wie zich zou durven onderwinden, *eau-de-Cologne* min-of-meer te assimileeren aan 't vroegere *lodderein!* Als een uitstekend vernuft zich erg mistast in de beteekenis van een Néderlandsch woord, men kreunt zich daaraan niet; maar — (men heeft het in der tijd kunnen zien!) — welk een misbaar gaat er op, zoo die persoon een *au-dessus* schrijft, waar 't strikt genomen een *par-dessus* wezen moest! Welnu, is de gevolgtrekking dan te gewaagd, dat de tijden (niet slechts van nationale kleederdrachten, maar ook) van warm nationaal leven en gevoel voorbij-zijn?

Intusschen, daarover niet verzucht, als had het niet ook goede zijden. Daarentegen echter toch ook weêr niet het hersenschimmig denkbeeld begunstigd, als zou (in den tegenwoordigen tijd!) ons volk esthetischer gestemd zijn, met opzicht althands tot spellingsbegrippen, dan b. v. volken, die *phantasie* met een *f* schrijven, in steê van met de obligate *ph* — volken toch aan wie in den regel gands geen mangel aan kunstzinnig welstandigheidsbesef pleegt aangewreven te worden. (Overigens, zoo de Redaktie, tegenover een trits van niet slechts theoretiesch, maar ook praktiesch hoogontwikkelde taal- en kunst-oefenaars, niet met gewenschte volledigheid allen schijn heeft weten te mijden, allen schijn als meende ze dien mannen zijdelings eenig gebrek aan schoonheidsgevoel te mogen toedichten: zoo behoeft dat bij niemand leedgevoel of wrevel te wekken; omdat namelijk, ook te oordeelen naar het argumenteeren der Redaktie met het *de gustibus non est disputandum*, het centraal-punt der kracht van de Redaktie gands elders te zoeken is dan op kunstwetenschappelijk gebied.)

Volgens § 157 is de oudere richting in overeenstemming met de uitspraak — een in onze taal meer dan in andere gehuldigd spellingsbeginsel... Hooren we wél? — Dat (al zij 't ook meerendeels in náam) de uitspraak ten onzent als eerste spellingsbeginsel voorzit, weten wij, en in 't Voorbericht reeds (alwaar dan echter wel eenigszins te-onpas een Hoogduitsche tong en oor als bijzonder bevoegd beoordeelaar onzer spelling wordt erkend) mochten we vernemen, dat, „om niet te spreken van het Fransch en Engelsch, wier „spelling de willekeur zelve is, ook bij de vergelijking met „het Hoogduitsch de verhouding geheel in ons voordeel is." En desniettegenstaande lezen we in de onderwerpelijke paragraaf... Zie, een-of-andere schalk zou waarlijk hier kunnen gaan meenen, dat de zoozeer in eere gehouden „beschaafde uitspraak" moet gezocht worden buiten de landpalen!

Doch niet alzoo! — De spelling op Nederlandsche wijze, zegt de Redaktie verder, verwaarloost uit haren aard de verwijzing op de etymologie, en zoo „versmaadt zij roekeloos „een krachtig hulpmiddel ter bevordering der duidelijkheid, „terwijl zij omgekeerd den minkundige bij het eene of „andere bastaardwoord niet zelden geheel ten onrechte aan „eene verwantschap met Nederlandsche woorden doet denken." Wat nu evenwel het laatste bezwaar betreft, zoo leert de historische ervaring, dat zelfs de zeer klassiek gespelde, professorale naam Becanus kan doen denken aan een — *bek-aan-neus;* en wat het eerste bezwaar aanbetreft, zoo mag gevraagd worden of, met het oog daarop, de Redaktie zich niet aangelokt moet voelen om haar *sieraad* en *singel* in esthetiesch en logiesch konzekwente overeenstemming te brengen met haar *cedel*, *cijns*, *ceder*, haar *canon* met haar *kanunnik*, haar *courant* met haar *koerier*, haar *lier* met haar *lyriesch*. Voorts zij haar gevraagd, of *kanón* van *kánon* door het klemtoonteeken, en *doktor* van *dokter* door de eindlettergreep niet genoegzaam te onderkennen is, en of „*korporaal*" wel ooit dubbelzinnigheid zal hebben, dan waar en

voor wien *„corporaal”* 't evenzeer zou hebben — (voornamelijk, waar *korporaal* kurzief gezet wordt) —. Voor 't overige, ik stem gereedelijk toe, dat hij, die de taal, waaruit het vreemde woord genomen is, verstaat, misschien (ten minste zoo hij nóoit anders dan *consequentie* heeft gespeld gevonden, noch vlugheid van bevatting, noch nadenkendheid bezit) bij een andere wijze van spelling wel eens een halve of kwart sekonde later aan 't Latijnsche *consequentia* zou kunnen komen te denken. Velen echter zijn de vreemde taal niet machtig — in sommige gevallen zelfs de meesten, zoo niet allen —, en bitter weinig hebben zij er dan aan, dat eenige geleerden en buitenlanders de etymologische eischen nog al tamelijk wel vervuld zullen achten misschien. Een geleerde nu kent de etymologie, ook buiten hulpe van een bepaald soort van Nederlandsche schrijfwijze. En een minkundige, noch onze taal, zal er, dunkt mij, kwaad bij varen, zoo hij, zoo rationeel mogelijk, 't vreemde woord zie te spellen. 't Kan zijn wel-is-waar, dat hij soms uit het Zweedsch of Italiaansch zijn spelling van b. v. een Grieksch woord schijnt te halen; ja, dat hij, gelijk bij zijn *bal*ijn aan een gewestelijk *bal*ien, alzoo bij *lokomotief* aan een *loopermotief*, bij *„cichorei”* aan *suiker*ei, of zelfs (volgens pag. 72) *suiker*ij, denkt; doch waarschijnlijker is 't, dat hij in menig geval zich maar liever niet wagen gaat aan het vreemde woord, wanneer dat namelijk te weêrspannig, te weêrstrevig en onhandelbaar zich betoont om vernederlandsching te ondergaan. In zoodanige gevallen zal hij liever maar een Hollandsch woord gaan bezigen — 't zij dan dat hij voor *lokomotief* zich met een *treinsleeper*, 't zij dat hij zich met een *stoomjager*, van eigen fabrikaat, behelpe. Kan dusdanig handelen nu ook wel niet aan gemaklievendheid en onnadenkendheid van geest altoos bevorderlijk of welgevallig wezen, dat zal wel zoo heel bedenkelijk niet zijn. En mocht het al eens een enkel maal de stof tot Teutonische aardigheden of onaardigheden nog iets amplificeeren, 't slot van § 163 zal toch wel altijd 't allernaast als bewijs dienen, dat — de oudere richting zich niet over-

dadig sterk voelt op 't punt der bewijsbaarheid van de hooge verkieslijkheid harer zienswijze. Trouwens, de Redaktie ontveinst zich niet, dat de oudere richting schaduwzijden heeft.

En de nieuwere gewis heeft die ook: — wel vooral ook daardoor, dat die richting nog jong en dus weinig gerijpt is; — waarbij nog komt, dat ze niet te stout in-eens doortasten durft, of ze loopt gevaar tegen zich in-te-nemen; inzonderheid daar, waar in den mond van 't volk een bastaardwoord nog niet tot vastheid van uitspraak is gekomen. Bij de nieuwere richting is een woordenboek, of de woordenboeken, beter te missen, en ze is daardoor bevorderlijk aan zin voor zelfstandigheid, voor opmerking, voor nadenken over taal; maar — ik stem het volmondig toe — deze lichtpartijën zijn niet zonder schaduwen. Minstens den schijn van willekeurigheid heeft die richting al dadelijk tegen zich. De éen spelt *kompagnon*, de ander *komparjong*, of althands *kompanion;* terwijl nog een ander weêr den voorkeur zou geven aan *kompanjon*. (Dit laatste omreden twee der genoemde schrijfwijzen niet beantwoorden aan de uitspraak ten onzent, en *kompagnon* daarenboven — evenals het *compagnon* der oudere richting — verleidt tot een onjuiste uitspraak van *inkognito*, *stagnant*, enz.) — In *sekonde* geen *k* toe-te-laten ware, nu — volgens *Littré* — zelfs bij den Franschman de uitspraak van dat woord meer-en-meer neigt tot *k*, minder dan ooit te motiveeren. — In *sukces* de *k* te willen afwijzen eigent aan de *c* wederom een klank toe, een *k*-klank, die men haar niet toekent (bij de nieuwere richting). — Sk*eptiesch* behoeft zoo min tot sch*eptiesch* omgesmeed, als *tele*sk*oop* tot *tele*sch*oop*. En, neemt men met sommigen aan, dat in 't algemeen de *sc* voor *i* en *e* dient uitgesproken als *s*, zoo zou niet slechts een sch*eptiesch*, maar ook der Redaktie sch*epter* al zeer luttel *raison d'être* hebben. — De *th* van *ither* luidt als de *th* van *althans*, en we zijn dus, blijkens dit laatste woord, wel gewend om de *h* in sommige gevallen niet uit-te-spreken (*rh* kán zelfs niet anders dan zonder *h* worden uitgebracht.) *Ph* daarentegen als *f*-klank is ons gands vreemd; ons volk kan er slechts een *p*-klank in zien,

met of zonder *h*. (Tot een vervangen der *y* en *x*, letterteekens, die nog altoos in Nederlandsche namen figureeren, bestaat geenerlei nooddrang. *Bureau* en de *luxe*-efemerieden mogen kurzief gesteld.) — Hoe bij de Ouden de *ph* geklonken hebbe, gaat ons niet het minst aan. Al hebbe de *φ* bij den Griek geluid als *ph*, of als *pf*, of hoe ook, wij Nederlanders beschouwen haar in de oude talen als een *f*-klank, en voor een *f*-klank bezigen we *f* — „plebejisch" of niet.

Trouwens, in ten minste § 156.2. schijnt de Redaktie te erkennen, dat met de nieuwere richting toch nog wel iets begrip van „goeden smaak" zou kunnen bestaanbaar zijn. En bij § 161, alwaar beroep geschiedt op een grondstelling der esthetiek, mocht billijker-wijze gevraagd worden, of een woord als *gouvernement*, naardien dat ten onzent wijziging in de uitspraak ondergaat, ook niet „op grond van een noodwendige voorwaarde voor het schoone" dienovereenkomstig wijziging in de spélling dient te ondergaan. Handelt men anders, zoo handelt men wel eenigszins, alsof men in den volzin: 'De '*almanak* bespreekt den *Tsaar*, *Jeruzalem*, *Keulen*, en ook '*Athene*' respektievelijk Arabische, Russische, Hebreeuwsche, Hoogduitsche, Grieksche en Latijnsche schriftkarakters ging stellen — een schrijfwijze, waaraan uit het oogpunt van meer dan één paragraaf voordeel zou verbonden wezen, doch die desondanks aan de Redaktie nog wel niet zeer zou toelachen! Welnu dan, zoo in *gouvernement* de *g* niet meer de Fransche *g* is (vgl. § 171), waarom zou dan de *oe* moeten geweerd worden? Misschien is ze een klein, kléin ziertje logger van klank, dan *ou*. Maar vergelijken we *bedroevenswáard*, dan zien we dat die logheid volstrekt niet zoo groot is, of er mag hier naar § 44 verwezen worden. — De Redaktie-zelve schrijft *genie*. Is dit dan ook niet „een bastaardspelling, een derde, „tusschen de in- en uitheemsche staande spelling"? Trouwens, daar de Redaktie de *s* van *philosoof* niet in *z* veranderd wil hebben, waarom de *é* van *génie* (zonder akcent) dan in *e* veranderd? Vragen we eens niet, of dit anti-plebejiesch is; maar vragen we eens, of 't esthetiesch, logiesch,

rationeel, konzekwent, of 't met het gezond-verstand wel genoegzaam overeenkomstig is. Immers neen! Volgens § 171 heeft de Fransche *é* voor de toonloze *e* moeten plaats maken ten einde eene ongewone uitspraak te voorkomen. Welnu, juist om een soortgelijke reden moet de *s* van het *philosoof* der Redaktie worden tot *z*. Overigens, 't laat zich wel-is-waar zeer goed verklaren, waarom in de laatste lettergreep een dubbele *o* heeft plaats genomen (schoon, onder achtnemen op § 79, *o'* boven *oo* aan de Redaktie verkieslijk had moeten lijken), doch, waarom nu die laatste *ph* — en niet de eerste *ph* — veranderd wordt in *f*, daarvoor is geen reden aangevoerd, en zal dan ook wel geen klemhebbende reden aan-te-voeren zijn. Evenzoo is de *k* in het *publiek* der Redaktie weinig anders dan een soort van exceptietje op haar stelsel. — Ook laat zich niet volal inzien, waarom (vgl. § 170) de Redaktie niet onvergelijkelijk liever een typografische wijziging brengt in *dj*, dan in *ij* (cfr. § 75). De *j* van *ij*, opgevat als konzonant, volstaat (zie § 44 en § 46), ja schijnt zelfs de welverklaarbaarheid van haar uitspraaksverloop deelswijze als voor 't oog te willen afteekenen. 't Letterteeken *dj* daarentegen, typografiesch gewijzigd, kon niet onwaarschijnlijk nog meer dienst doen dan vroeger; althands, zoo de hooge, de veelzijdig hooge autoriteit der Redaktie, doordien ze de spellings-methode der nieuwere richting voor „plomp" en „plebejisch" verklaart (een even prekair, als vermogend argument!), de natie niet al te zeer heeft gesteven in hare verregaande zucht tot vereering van uitheemsche taal en tongslag.

Verder lezende komen we aan § 173, en aldaar hiet het: „Benamingen van alledaagsche voorwerpen; uitdrukkingen „van denkbeelden, onder alle standen gangbaar; namen van „zaken voorkomende in ambachten en beroepen door min-„kundigen uitgeoefend, worden, zooveel de uitspraak het toelaat, op Nederlandsche wijze geschreven."

— 'Alzoo ook *dilizjance-kondukteur?*' —

Neen, zoo ernstig is 't niet gemeend; zoodat dan ook 't Voorbericht (ondanks dat aldaar gehandeld wordt over *kerst-*

NALEZING.

Blz. 9. Dat in *grijzaart* de *z* vrij wat noodiger is dan de *t*, zal wel naauwelijks vermelding behoeven.

Blz. 17. De spelling *rasch* zonder *ch* (bij adverb. beteekenis) laat zich motiveeren, maar dan langs een weg, die tot dusverre niet werd ingeslagen. Tot een behoorlijke uiteenzetting van dit punt is te dezer plaatse geen ruimte, en bestaat ook geen aanleiding in zooverre aan *ras*, als bijwoord, tóch algemeen, en almede door de Redaktie, een *ch* onthouden wordt. Bovendien, 't is niet onmogelijk, dat voor sommigen, die willen doordenken, deze kleine wenk volstaat. (Het *alledaagsch* van pag. 33, reg. 16 v. o., zoude, zonder wijziging van zin, zijn *ch* niet wel kunnen missen.)

Op pag. 22, reg. 9 v. b., lees: resteerend. En op pag. 7 *ijzen*.

Op blz. 23, reg. 16 v. o., staat *de zelfde* niet aaneengeschreven, en zulks hadde een enkel maal ook nog elders evenzoo mogen plaats vinden — op niet volal ongelijksoortigen grond, als somwijlen (b. v. op blz. 12, reg. 9 v. o.) 't woordje *eens* beter met dan zonder akcent geschreven wordt.

Op pag. 26, reg. 14 v. o., lees: „*phantasie.*"

Op pag. 30, reg. 2 en 3 v. o., lees: waarom de *é* van *génie* dan in *e* (zonder akcent) veranderd?

Op pag. 35, reg. 5 v. b., had *pas* mogen wegblijven.

— Eindelijk nog sta hier met een woord aangestipt, dat men in o. m. arti*kel*, ti*tel*, ci*ther* ons letterteeken *y*, voorlang aldaar door velen gebezigd, zou kunnen behouden; inzonderheid, wanneer men — gelijk de Redaktie — een verlengen van *y* door *e* buiten gebruik acht. (Voor mij echter, ik zou liever me bedienen van *ie*.) —